

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 1	Стр. 67 - 78	Ниш	јануар - март	2009.
----	-----------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 316.83:3

Превод

Примљено: 31.12.2008.

Стивен Сајдмен

Државни универзитет Њујорка
Олбани (Сједињене Америчке Државе)

СОЦИЈАЛНИ КОНСТРУКЦИОНИЗАМ: СОЦИОЛОГИЈА, ИСТОРИЈА И ФИЛОЗОФИЈА*

Резиме

Десила се револуција у начину размишљања о сексуалности. Све до скоро је веровано да се људи рађају са сексуалном природом и да природни поредак ствара особе одређеног сексуалног типа. Данас, научним светом доминира поглед на секс као фундаментално друштвени феномен. Социолози су заузимали најистакнутији положај у изучавању секса из друштвене перспективе, истражујући сексуални идентитет и облике сексуалног понашања као друштвене и историјске производе. Историчари/-ке су документовали промену значења хомосексуалности – од понашања, преко врсте родне девијације, затим ненормалне личности до позитивног друштвеног идентитета. Рад филозофа/-киња није мање значајан, и он се огледа деконструкцији самог појма сексуалности, те полних/родних идентитета кроз указивање на њихов перформативни карактер.

Кључне речи: сексуалност, идентитет, социјални конструкционизам, хомосексуалност

Марксизам и феминизам су проблематизовали биолошке и скучене психолошке приступе сексуалној проблематици. Подједнако, утицали су на обликовање нових социјалних приступа сексу, посебно кроз радове социолога, историчара и филозофа који су утрли пут поновном разматрању сексуалности. Социолози су заузимали најистакнутији положај у изучавању секса из друштвене перспекти-

s.seidman@albany.edu

* Steven Seidman *The Social Construction of Sexuality* (New York: W. W. Norton & Company, 2003), треће поглавље: "Social Constructionism: Sociology, History, and Philosophy", стр. 25-39.

ве. Још од раних деценија двадесетог века, они су проучавали обрасце хетеросексуалности. Истраживали су улогу религије, рода, класе, расе и друштвених вредности у обликовању образаца предбрачног, брачног и ванбрачног секса. Ајра Рајс [Ira Reiss], значајан социолог сексуалности у 60-им и 70-им, је мапирао промене код младих у Америци на пољу културе и понашања у време када је сексуална моралност која је везивала сексуалну активност искључиво за брак, уступала место оној која је дозвољавала секс ако је постојала љубав.¹ Рајс је веровао да је ова културна промена повезана са повећањем економске и друштвене моћи жена. Узевши то у обзир, он је пратио нестајање двоструког стандарда који је дозвољавао мушкарцима да упражњавају секс ван брака, док су жене које су чиниле исто биле етикетиране као "лоше девојке". Рад Рајса и многих других социолога је био важан јер је документовао друштвени карактер сексуалног понашања (conduct). Ипак, сексуалне праксе који нису биле хетеросексуалне или нису биле у склопу брака, су често биле третиране као девијантне; мало социолога је испитивало друштвене факторе који би објаснили зашто се на неке облике понашања и идентитете гледа позитивно, док се други сматрају девијантним. Штавише, они нису испитали зашто се нека осећања, жеље, чиновни и идентитети уопште сматрају сексуалним.

Неки социолози и друштвени научници су се залагали за свеобухватнији социјални поглед на сексуалност. У Сједињеним Државама, пионири Џон Ганон [John Gagnon] и Вилијем Сајмон [William Simon] су за разматрање сексуалности понудили теорију "сценарија" (script).² Насупрот схватању по коме се људи рађају сексуални, они су тврдили да се сексуалност социјално учи. Током одрастања, учени смо од стране друштва која се осећања и жеље рачунају као сексуалне и који су "сценарији" сексуалног понашања одговарајући. Сексуални сценарији нам говоре где, када и са ким (на основу узраста, расе или класе) би требало да имамо сексуалне односе, и шта значи кад до њих дође. Ганон и Сајмон су предложили да сексуалност није урођена особина, већ производ друштвеног етикетирања.

У Британији, социолог Кен Пламер [Plummer] је даље развио претходно гледиште. У књизи *Sexual Stigma (Сексуални жиг)*, је тврдио да се појединци не рађају као хомосексуалци, већ уче да буду хомосексуални.³ Индивидуа може осетити жељу или привлачност

¹ Ira Reiss *Premarital Sexual Standards in America* (Glencoe, Ill.: Free Press, 1960) и *The Social Context of Premarital Sexual Permissiveness* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967)

² John Gagnon and William Simon *Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality* (Chicago: Aldine, 1973)

³ Ken Plummer *Sexual Stigma: An Interactionist Account* (London: Routledge, 1975)

према особама истог пола, али он или она мора да научи да су ова осећања сексуална и да она указују на хомосексуални идентитет. Људи ово уче кроз интеракције, како са стрејт, тако и геј светом. На пример, средњешколац који чује увредљиве коментаре на рачун "педера" (fags) или "лезбача" (dykes) може почети да повезује хомосексуалност са жигосаним идентитетом. Овај исти појединац може некад бити изложен геј поткултури која се бори за схватање хомосексуалности као нечег природног и доброг.

Један од пионира социолошког приступа сексуалности је британски социолог Џефри Векс [Jeffrey Weeks].⁴ Он уводи појмове "есенцијализма" и "конструкционизма". Есенцијализам је гледиште по коме је сексуалност основна и суштинска људска одредница, док са друге стране конструкционизам тврди да је сексуалност научен начин мишљења и делања. Векс је понудио снажно схватање социјалног карактера сексуалности:

Прво ... не можемо даље супротстављати "секс" и "друштво", као да су у питању различита подручја. Друго, постоји распрострањено признање друштвено променљивих сексуалних облика, веровања, идеологија и понашања. Сексуалност има ... много историја ... Треће ... морамо да научимо да видимо да је сексуалност нешто што друштво производи на сложене начине. Она је резултат различитих друштвених пракси које дају значење људским активностима, ... до борби између оних који имају моћ да дефинишу и регулишу и оних који пружају отпор. Сексуалност није датост, то је производ преговарања, борбе.⁵

Векс не само да је предложио социјални конструкционизам као теорију, већ је истраживао улогу медицине и научних идеја у стварању појма хомосексуалца као посебног друштвеног идентитета.⁶

Док је Векс истраживао сексуални идентитет као социјални и историјски производ у Енглеској, Амерички историчари су желели да објасне појављивање хомосексуалног идентитета у Сједињеним Државама. Ово истраживање се дешавало паралелно са појављивањем геј и лезбејских покрета у Америци и већини европских држава. У 70-им и 80-им, међу геј активистима је било уобичајено схватање да су хомосексуалци одувек постојали, али да, услед хомофобије и хетеросексизма, никад нису били признати. Активисти и научници су покушавали да документују постојање хомосексуалаца кроз исто-

⁴ Jeffrey Weeks *Sex, Politics, and Society: The Regulation of Sexuality Since 1800* (London: Longman, 1981)

⁵ Jeffrey Weeks *Sexuality* (London: Tavistock, 1986), p. 26

⁶ Jeffrey Weeks *Coming Out: Homosexual Politics in Britain from the Nineteenth Century to the Present* (London: Quartet, 1977)

рију и њихов допринос цивилизацији. Ако су хомосексуалци били вредни приложници Западне културе, зар не би требало да буду прихваћени? Нова историја сексуалности је довела у питање овај приступ. Историчари су доказивали да се само значење придавано односима истополних партнера мењало током историје. Лезбејски или геј идентитет је историјска, а не природна чињеница.

Данас постоји велики корпус историјских истраживања која нуде различита тумачења хомосексуалности. Независни научник Џонатан Нед Кац [Jonathan Ned Katz] је написао две пионирске књиге, *Gay American History* (*Америчка геј историја*) и *Gay/Lesbian Almanac* (*Геј/Лезбејски Алманах*), у којима документује промену значења хомосексуалности у Сједињеним Државама.⁷ Он је пронашао да се од колонијалних времена до 1970-их, значење хомосексуалности променило – од понашања (содомија), преко врсте родне девијације (инверт), затим ненормалне личности (хомосексуалац) до позитивног друштвеног идентитета (геј/лезбејка).

Историчарка Керол Смит-Розенберг [Carroll Smith-Rosenberg] је чланком "The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America" ("Женски свет љубави и ритуала: односи међу женама у Америци XIX века"), прокрчила стазу и дала јак разлог за историјски приступ сексуалности.⁸ Она је документовала да су животи већине (белих, средњекласних) викторијанских жена били веома слични. Њихови животи су били усредсређени на домаћинство и домаће послове; оне су подизале децу и преузимале одговорност за одржавање религиозне побожности и моралне честитости породице. Као резултат тога, ове жене су се често блиско везивале једна за другу. Ове интимне споне су се некад развијале у романтичне везе које су биле јавне и добро познате допуне браку. Иако не можемо бити сигурни да ли су ова "романтична пријатељства" била сексуална у модерном смислу речи, њих је често карактерисала доживотна оданост/приврженост.

Ослањајући се на радове Каца и Смит-Розенбергове, Лилијан Фејдерман [Lillian Faderman] је написала пионирске историје сексуалности.⁹ У *Surpassing the Love of Men* (*Превазилажење љубави мушкараца*), Фејдерманова је проучавала "романтична пријатељства" међу женама, која су била уобичајена у Европи већ вековима. Фејдерманова је такође написала прву историју лезбејске љубави у Сједи-

⁷ Jonathan Ned Katz *Gay American History* (New York: Cromwell, 1976) и *Gay/Lesbian Almanac* (New York: Harper and Row, 1983)

⁸ Carroll Smith-Rosenberg "The Female World of Love and Ritual", *Signs* 1 (1975)

⁹ Lillian Faderman *Surpassing the Love of Men: Romantic Friendship and Love between Women from the Renaissance to the Present* (New York: William Morrow, 1981) и *Odd Girls and Twilight Lovers: A History of Lesbian Life in Twentieth-Century America* (New York: Columbia University Press, 1991)

њеним Државама, *Odd Girls and Twilight Lovers* (Чудне девојке и љубавнице из сумрака). И Смит-Розенбергова и Фејдерманова износе неочекивану тврдњу да се, између касног XIX и раног XX века, толеранција према интимности међу женама заправо смањила. Како су жене почеле да иду на колеџе, раде ван куће и захтевају једнака права, оне међу њима, које су одабрале да живе независно од мушкараца, су понекад биле жигосане као лезбејке.

Ослањајући се на растући корпус историјских радова о сексуалности, Џон Демилио [John D'Emilio] је пружио прву детаљну анализу појављивања хомосексуалне политике у Сједињеним Државама. У књизи *Sexual Politics, Sexual Communities* (Сексуалне политике, сексуалне заједнице) он је анализирао друштвене снаге које су обликовала хомосексуалност у идентитет, заједницу и социјални покрет.¹⁰ На пример, Демилио је тврдио да је други светски рат играо кључну улогу у обликовању свести о хомосексуалности и стварању хомосексуалних веза. Током рата, многи војници су, по први пут, били изложени појединцима који су себе сматрали хомосексуалним. Поврх тога, јака блискост међу мушкарцима и женама у војсци је охрабрила неке врсте сексуалног експериментисања. После рата, много се ових мушкараца и жена са хомосексуалним осећањима настанило у Чикагу, Њу Јорку, Сан Франциску и Лос Анђелесу. У овим градовима су почеле да се стварају прве геј и лезбејске политичке организације. Демилио почетке покрета за геј ослобођење смешта у касне 60-те.

До 1990-их, накупила се импресивна количина историјских истраживања сексуалности. Историчари су наставили да прерађују њихове замисли сексуалне прошлости. Једна битна ревизија је књига Џорџа Чонсија [George Chauncey] *Gay New York*.¹¹ Пошто су историчари и социолози почели да верују да се модерни хомосексуалац појавио у раном двадесетом веку и био одмах сакривен (closeted), Чонси тврди да појединци из радничке класе Њу Јорка нису били класификовани као хомосексуалци или хетеросексуалци, већ као "нормални мушкарци" и "тетке" ("fairies"). Први су били мужевни мушкарци; други су били феминизирани. Другим речима, хомосексуалац је указивао на тип родне девијације. Мужевни мушкарци који су имали сексуалне односе са женственим мушкарцима нису нужно били сматрани хомосексуалним. Изражавање рода, а не сексуална преференција, је одређивало ко је хомосексуалац. Осим тога, уместо да буде сакривен, геј живот је отворено цветао у баровима, кафанама, забрањеним локалима (за време прохибиције – прим. прев.), ресторанима, плесним дворанама и парковима.

¹⁰ John D'Emilio *Sexual Politics, Sexual Communities: The Making of a Homosexual Minority in the United States, 1940-1970* (Chicago: University of Chicago Press, 1983)

¹¹ George Chauncey *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890-1940* (New York: Basic Books, 1994)

Социолози и историчари су написали позамашну количину радова који прате промене у значењу и социјалним обрасцима хомосексуалности, промене које су одредиле начин мишљења о сексуалности. Но, рад филозофа није мање значајан. Тако се важна улога у овом домену приписује француском теоретичару сексуалности Мишелу Фукоу [Michel Foucault].¹²

Ако у делу Фукоа постоји главна идеја, онда је то она да је "сексуалност створила секс". Фуко је довео у питање становиште сексолога и психолога по коме је секс нешто фундаментално биолошко и природно. Сетимо се да су ови научници тврдили да су открили праву природу људске сексуалности. Фуко је изнео тврдњу да је сам појам – или, његовим речима, дискурс – сексуалности створио оно што данас знамо као секс. Другим речима, не рађамо се сексуални, већ радије, учимо да будемо сексуална бића; ово се дешава само у друштвима која су створила идеју "сексуалности".

Али када је настала ова идеја сексуалности, и зашто? Фукоово објашњење почиње са раном хришћанском праксом исповести. Хришћанска дужност исповедања грешних страсти је присилила појединце да на своја еротска осећања гледају као на нешто што има морално значења. Индивидуални хришћани су почели да анализирају своје путене страсти и задовољства као пут до самоспознаје и моралне чистоте.

Ако су хришћанске праксе исповедања обезбедиле иницијални импулс за размишљање о нашим еротским осећајима као о посебној сфери која има морални значај, рађање науке о сексуалности у деветнаестом веку је било пресудан модерни догађај. Научници су имали намеру да пронађу скривену истину људске природе тако што би разоткрили тајне сексуалног инстинкта. Ови научници су желели да обелодане основне принципе сексуалности – њен нормалан развој и њене патологије. Сексолози су описали физиологију сексуалне појуде и различите праксе везане за њу, психијатри су слушали исповести о сеновитим световима сексуалних фантазија својих клијената, а демографи су скупљали податке о фертилитету. Али ови истраживачи нису открили до тада непознату територију секса; они су претворили људска задовољства, надражаје и чинове у нов објект (са)знања и друштвене регулације: људску сексуалност. Фуко не каже да су осећања и понашања везана за тело била створена овим дискурси-ма. Он каже да се, као резултат поменутих дискурса, на ова телесна искуства гледа као на изразе људске сексуалности – као на индикаторе сексуалног типа, нормалне или патолошке сексуалности. Дру-

¹² Michel Foucault *The History of Sexuality*, vol. 1, *An Introduction* (New York: Vintage, 1980). [Мишел Фуко *Историја сексуалности I – Воља за знањем* (Београд: Просвета, 1978.) и Мишел Фуко *Воља за знањем - историја сексуалности I* (Лозница: Карпос, 2006.)]

гим речима, наука о сексуалности је организовала и ујединила наша разнолична телесна искуства у кохерентан ентитет назван *сексуалност*.

Зашто се појавио дискурс сексуалности и који је био његов друштвени значај? Фуко је дао двоструки одговор. Прво, он је тврдио да ови дискурси имају учешћа у настајању онога што он зове дисциплинско друштво. У војсци, црквама, болницама, фабрикама и школама се развио тип социјалне организације који је примењује строгу контролу над телима, који се стара да пажљиво управља тим телима у простору и времену, који обухвата много присмотра и надзора над телима и који користи судове о томе шта је "нормално" да би контролисао појединце. Дисциплинска контрола се не ослања толико на моћ да цензурише и ућутка појединце, колико на моћ нормализујућих концепата да обликују појединце у чиниоце који су продуктивни и подложни контроли. Сексуалност је у језгру дисциплинске контроле. Контролисање људских сексуалних осећања, понашања и идентитета у многоме омогућава друштвену контролу над њихови телима и радњама. Фуко је сматрао да је сексуалност постала пресудан фактор који одређује начин на који модерна друштва контролишу своје грађане.

Друго, Фуко је веровао да модерна држава и друге друштвене институције имају добар разлог за потребу да контролишу људску сексуалност. Између седамнаестог и деветнаестог столећа, у многим европским државама, велики број људи се преселио у градове; потреба за масовном писменошћу и образовањем је постајала све већа, као и зависност државне моћи од привредног напретка. Ове промене су утицале на стварање снажног политичког интереса за увид у прецизне, детаљне и корисне информације о људским телима – како се размножавају, остају здрава, реагују на различите спољне подстицаје и како да се учине продуктивнијим, ефикаснијим, кооперативнијим, и тако даље. На пример, како су градови постали социјални и економски центри, владе и друге институције, одговорне за одржавање реда и за бригу о убогим и сиромашнима, су тражиле податке о исхрани, здрављу, обрасцима миграција и стопама плодности. Ова растућа потреба да се тела разумеју и контролишу је помогла у стварању појма сексуалности. Друштво које може да контролише секс, може да управља понашањем појединаца и целих популација.

Фуко је веровао да су се обрасци сексуалне контроле променили у модерним друштвима. У седамнаестом и осамнаестом веку, брак је био жижа друштвене регулације. Секс ван брака је био забрањен, а у браку је нагласак стављен на рађање/прокреацију. Социјалне институције су тежиле да усмере индивидуалну сексуалност ка браку и породици. Током деветнаестог и двадесетог века, дошло је до промене. Друштвене установе више нису биле концентрисане само на секс и његов однос према браку; почеле су да се занимају за широки обим сексуалног понашања – за сексуалност младих људи, за хомосексуалност, те за хетеросексуално понашање ван брака.

Штавише, док су држава и породица биле кључни агенси социјалне контроле у прошлости, данас медицинске и научне установе, кривично-правни систем и средства јавног информисања играју кључне улоге у регулисању сексуалног понашања.

Фукоово гледиште може помоћи да се објасни зашто су многи Европљани и Американци заокупљени сопственом, као и сексуалношћу својих пријатеља, суседа и јавних личности. Секс је постао нешто о чему мислимо као о основи само-идентитета (self-identity); често се сматра скривеном истином тога ко смо ми.

Да ли је Фуко одустао од вере у сексуалну слободу? Он је писао у време сексуалне побуне, када су многи појединци и покрети били уверени да почиње ново доба сексуалне слободе. Различити борци за једнакост сексуалних права (liberationists) су гледали на прошлост као на мрачан период репресије услед незнања. Они су објавили да смо сада просветљенији; време је обилovalo могућностима за сексуалну слободу. Постојала су два аспекта сексуалног ослобођења. Први је био негативна слобода – избегавање непотребне контроле, да би људи били у могућности да искористе сексуални избор. Други је био позитивна слобода – право да се изрази нечија истинска сексуална природа и идентитет.

Фуко се слагао са тим да су веће могућности личног избора и промоција сексуалних различитости добре ствари. У погледу тога, он је подржавао борбу за права гејева. Али геј права нису ослобођење. Она уклањају ужасан жиг са појединаца и ослобађа их социјалне дискриминације. А ипак остављају нетакнутим систем који сексуализује људске жеље и осећања, присиљава их да се изјасне по питању међусобно искључивих сексуалних идентитета и разврстава сексуална осећања и чинове у нормалне и ненормалне. Поред свег добра које је донео, покрет за геј права је ојачао систем који тера појединце да се декларишу или као стрејт или као геј, потенцијално претварајући бисексуалност у девијантни сексуални идентитет. Осим тога, геј покрет има своју идеалну визију тога како геј особа треба да изгледа и да се понаша. другим речима, геј покрет спроводи контролу над своји члановима, вршећи притисак на њих да се идентификују искључиво као гејеви и да се понашају на начине који су препознати/признати као геј.

Ако је сексуалност данас чврсто повезана са системом социјалне контроле, онда можда, иронично, сексуално ослобођење повлачи за собом напуштање концепта сексуалности. Ово би значило прићи нашим еротским жудњама и чиновима не као изразима сексуалности већ једноставно као осећањима и чиновима који нам пружају ужитак, стварају друштвене везе или су извор културне креативности. Фуко је поборник политике која је против сексуалности – против сексуализовања сопстава, идентитета и чиновова. Зашто би ово била добра ствар? Ако друштво не би доделило морално значење (или

нормално или ненормално) сексуалним жељама и понашањима међу одраслима, индивидуе би биле субјекти знатно мање социјалне регулације. На пример, уместо преокретања стигме хомосексуалности кроз борбу за геј идентитет, требало би, према Фукоу, да схватимо хомосексуалност једноставно као жељу и као извор еротских задовољстава, нових односа и израза културе. Уместо величања сексуализације људског тела и свих његових осећања и осећаја, можда би већи степен слободе био постигнут десексуализацијом ужитака, усредсређивањем на несексуална задовољства, учењем да се ужива у широком обиму чулних задовољства и ослобађањем од контролисања која почивају на представи о нормалности. Докле год је сексуалност тесно испреплетена са социјалном контролом – на пример, у рекламама или при давању судова о доброј и нормалној личности – бити против сексуалности значе истински подржавати индивидуалну слободу.

Фуко је усмерио поље студија сексуалности у најдалекосежним правцима. А ипак, његов рад је довођен у питање. Критичари су нарочито скренули пажњу да Фуко није ишао довољно далеко у анализирању сексуалног идентитета. Премда је Фуко доказивао да су сексуални идентитети друштвени и историјски, није се бавио начином на који се сексуални идентитети разликују односу на род, расу, класу и животну доб. На пример, у друштвима у којима владају мушкарци, друштвени образац хомосексуалности није исти за мушкарце и за жене; према томе, лезбејке могу да имају унеколико другачију историју него геј мушкарци. Осим тога, различите повести гејева и лезбејки могу да се даље разликују с обзиром на факторе као што су раса или класа. Историчари и социолози су почели да одвајају ове чиниоце. Фуко је такође критикован због тога што није објаснио како се сексуални идентитети стварају и одржавају у свакодневном животу. Он је претпоставио да су дискурси сексуалног идентитета некако унети у друштвене институције и доминантну (mainstream) културу, које узајамно обликују индивидуалне идентитете. Како тачно индивидуе креирају сексуалне идентитете и које друштвене силе врше притисак на одржавање ових идентитета, су питања која Фуко не поставља. На ова питања су се усредсредили научници у 1990-им, како се пажња пренела на питања идентитета и политике.

Међу онима који су уложили много труда при размишљању о питању идентитета, можда нико није био утицајнији од филозофкиње Џудит Батлер [Judith Butler]. У књизи *Gender Trouble (Невоље с родом)*, Батлерова је изнела "перформативну" теорију родног идентитета која се показала врло корисном при анализирању сексуалног идентитета.¹³

¹³ Judith Butler *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (New York: Routledge, 1990) [Judith Butler *Невоље с родом - Feminizam i subverzija identiteta* (Zagreb: Ženska infoteka, 2001.)]

Идеја да је природа створила два различита супротна рода – мушки и женски – је била основна у модерној западној култури. Она је промовисана кроз законе/право, науку и популарну културу, и вероватно је део уобичајених уверења већине Американаца и Европљана. Но, одакле долази ово уверење? Да ли је ова идеја истинита?

Батлорова држи да идеју природе која је створила два посебна, супротна људска типа, не треба прихватити некритички. Ми верујемо оваквом начину гледања на ствари, каже она, зато што живимо у друштву које је организовано око хетеросексуалности, брака и нуклеарне породице. Гледање на мушкарце и жене као на природно различите и комплементарне чини да хетеросексуалност – а тиме и брак и хетеросексуална породица – изгледају као природни, нормални и исправни начини живљења. Ово објашњава зашто има тако мало толеранције према мушкарцима који се понашају женствено или женама које се понашају мужевно. Мушкарци и жене који доводе у питање родне улоге представљају претњу норми хетеросексуалности и првенству које имају брак и нуклеарна породица.

Систем принудне хетеросексуалности може бити од помоћи у објашњавању зашто друштва деле индивидуе у два родна типа, али не објашњава како су родни идентитети створени и како се свакодневно (п)одржавају. Феминисткиње су објасниле сачињавање родног идентитета као социјално наученог или наметнутог индивидуума. Батлорова од нас тражи да размотримо род кроз позоришне термине као врсту изведбе (performance).

Док одрастамо у друштву које класификује осећања, понашања и друштвене улоге на основу рода, као одговарајуће или за мушкарце или за жене, ми учимо не само шта би наш род требало да буде, већ и како да се понашамо на родно-исправне начине. Кроз углавном несвесне процесе учења и преко система награда и казни, сваки/свака од нас учи да представља себе или као мушко или као женско. Сазнајемо, готово не размишљајући, који се гестови, стилски облачења и дотеривања, те начини ходања и причања сматрају "нормалним" за жене и мушкарце. Ако се мушкарац понаша "мужевно" – ако су његов став, говор, пријатељи, изласци са девојкама (dating) и посао саображени нормама мужевности – његов родни идентитет мушкараца ће бити прихваћен здраво за готово. Ако се мушкарац понаша "женствено", на њега ће и даље гледати као на мушкараца, али ће бити сматран "ненормалним" мушкарцем.

Штавише, Батлорова тврди да ће наше саображавање родним правилима, други вероватно тумачити као изражавања суштине родног идентитета. Тако би вероватно већина нас претпоставила да је мушкарац који изгледа и који се понаша као мушко (на пример, агресивно, такмичарски, одлучно) управо мушкарац и да је овај статус основа његовог идентитета. Другим речима, његове мужевне

радње/поступци се разумеју као израз дубоко укорењеног родног идентитета. Међутим, Батлерова наводи да нема суштинског родног идентитета који управља нашим понашањем. Уместо изразима унутрашњег родног идентитета, она каже да наше родне изведбе треба да сматрамо обликованим на основу представа о томе шта значи бити жена или мушкарац, које се уче у породици и другим институцијама. Илузија суштински женског и мушког родног идентитета скрива друштвене и политичке силе које нас уобличавају у родна и сексуална бића. На исти начин, идеологија природног родног поретка скрива улогу рода у овековечавању хетеросексуалне доминације.

Идеја рода као перформатива је била коришћена од стране истраживача сексуалног идентитета.¹⁴ Уместо прилажења геј, стрејт или бисексуалној идентификацији као стабилном, суштинском идентитету који подстичу наше понашање, перформативни приступ наглашава сексуални идентитет као процес. Ми обликујемо и пројектујемо наше идентитете кроз своје радње/поступке. У складу са тим, истраживачи анализирају микро-динамику грађења идентитета. На пример, они покушавају да објасне која понашања и објекти (као што су одећа, кола, домови, намештај или наочари) постају знакови сексуалног идентитета и зашто. Како индивидуе стичу вештине да читају међусобна понашања кроз категорије сексуалног идентитета? Перформативни приступ сексуалном идентитету не би требало схватити као да каже да су идентитети слободно изабрани или да некако нису стварни пошто су произведени кроз извођење (*performance*). Они су сасвим стварни док их доживљавамо, кроз њихове персоналне и социјалне последице. Поред тога, иако су изведбе, они нису слободно изабрани; систем принудне хетеросексуалности врши огроман социјални притисак на свакога од нас да "изводи/игра" одговарајући род и сексуални идентитет. Девијација од родних или сексуалних норми носи озбиљне ризике и опасности, од ускраћивања поштовања до бивања метом узнемиравања или насиља.

КАО РЕЗИМЕ ПРВОГ ДЕЛА, десила се револуција у начину на који многи научници размишљају о сексуалности. Све до скоро је веровано да се људи рађају са сексуалном природом и да природни поредак ствара серију сексуалних типова: хетеросексуалце, хомосексуалце, мазохисте, педофиле, и тако даље. Научници су мислили да ће наука о сексуалности открити природу сексуалног инстинкта, његова нормална и ненормална изражавања. Концепт сексуалне нормалности би служио као стандард суђења и регулисања сексуалног понашања.

---

¹⁴ На пример, видети: Kristin Esterberg *Lesbian and Bisexual Identities: Constructing Communities, Constructing Selves* (Philadelphia: Temple University Press, 1997)

Данас, најнапреднији део научног света гледа на секс као фундаментално друштвени феномен. Рађамо се са телима, али је друштво оно које одређује који су делови тела и која задовољства и чинови сексуални. Такође, класификација сексуалних чинова у добре и лоше, или прихватљиве и незаконите, се данас схвата као производ друштвене моћи: владајуће сексуалне норме изражавају уверења владајућих друштвених група. Ако треба да одрастемо у хетеросексуалне, и ако се од нас очекује да секс повежемо са љубављу, моногамијом, браком и заснивањем породице, то није зато што природа налаже овај морални поредак, већ зато што одређене друштвене групе намећу ове друштвене норме. Уверења да постоје природни и нормални начини да се буде сексуалан се сматрају идеологијама. Како смо дошли до тих уверења, као и то које су њихове персоналне и социјалне последице, су важна питања у проучавању сексуалности. У ствари, питања о томе ко дефинише шта је сексуално и које су институције одговорне за регулисање наших сексуалности, су кључна политичка питања. У наредним поглављима ћу илустровати наведену друштвену перспективу тако што ћу се окренути политици и етици сексуалности.

Текст са енглеског језика превео Милош Јовановић

Steven Seidman, Albany

SOCIAL CONSTRUCTIONISM: SOCIOLOGY, HISTORY, AND PHILOSOPHY

Summary

There has been a revolution in the way we think about sexuality. Until recently, it was believed that humans were born with a sexual nature and that the natural order created persons of a distinct sexual type. In contemporary scientific world, sex is predominately seen as fundamentally social. Sociologists have been at the forefront of researching sex from a social perspective, studying sexual identity and forms of sexual conduct as social and historical products. Historians have documented the change in the meaning of homosexuality - from behavior, to a type of gender deviance, to an abnormal personality, and finally to an affirmative social identity. The work of philosophers is equally central, and it is mostly seen in the deconstruction of the idea of sexuality itself, and sex/gender identities by pointing to their performative character.

Key Words: Sexuality, Identity, Social Constructionism, Homosexuality